

Huiszwaluwen in 2000, een tikkeltje positief

Voor de Huiszwaluw waren de weersomstandigheden in 2000 vaak gunstig. Ten opzichte van het voorgaande jaar liep de stand op met ongeveer 5%. Misschien markeert dit een keerpunt na de gewoonlijk negatieve cijfers van de afgelopen jaren? Vergeleken met twaalf jaar geleden zit het aantal echter nog steeds 15% in de min.

Tellers en cijfers

Huiszwaluwen tellen heeft zijn eigen charmes. Met de fiets op een mooie zomerdag op pad, de ogen gericht op daklijsten van huizen en boerderijen, de oren gespist op de pruttelende geluidjes die Huiszwaluwen maken. In 2000 deden weer honderden vrijwilligers mee met de tellingen. Voor een deel zijn het echte 'teldieren' die aan allerlei vogeltellingen meedoen, voor een deel 'Huiszwaluw-verslaafden' die hun telwerk beperken tot deze zwaluw. Uit 812 kwartblokken (telgebieden van 2,5 x 2,5 km) kwamen gegevens binnen. Hier werden 20.871 nesten geteld, ofwel 25,7 per kwartblok. Deze aantallen zijn wat hoger dan in 1999 (779 kwartblokken, 17.737 nesten, gemiddeld 22,8). In de in beide jaren onderzochte kwartblokken namen Huiszwaluwen met 5% toe. In de IJsselstreek bleven de aantallen gelijk, in Noord-Holland, Flevoland en Utrecht namen ze af met 8% terwijl ze in de rest van het land met gemiddeld 10% toenamen. De toename was het sterkst (23%) in zuidelijk Noord-Brabant.

Variabele trends

Om de lange-termijn ontwikkeling vast te stellen, is het nodig dat gebieden jarenlang worden geteld. Vooral het westen van Friesland, NW-Groningen, midden-Drenthe, de Noordoostpolder, Twente, de Achterhoek, West-Utrecht, grote delen van Noord- en Zuid-Holland, Zeeland, West- en Zuid-Brabant en Midden- en Zuid-Limburg worden wat dit betreft goed onderzocht. Hulde aan de tellers die dit elk jaar weer klaarspeken!

Sinds 1989 is de landelijke populatie met ongeveer 15% afgenomen. In Zuid-Nederland was de ontwikkeling het meest negatief. In de Delta en het rivie-

engebied beloopt de afname sinds 1989 ongeveer 35%, in Noord-Holland, Twente, de Achterhoek en Zuid-Limburg 20-30%. (In 2000 werd hier echter toename gemeld.) Zuidelijk Noord-Brabant, waar de stand in 1990-94 halveerde en na 1997 weer opveerde tot het niveau van 1990 (figuur 1), vormt een vreemde eend in de bijt. In de noordelijke helft van Nederland was de ontwikkeling echter overwegend positief, met toename tot 25%. (In 2000 liep het aantal hier overigens wat terug.)

Aantallen

Vette kwartblokken met 75 of meer paren vinden we vooral langs de IJsselmeerkust, hier en daar in Twente en in het Deltagebied. Het aantal Huiszwaluwrijke blokken is in de loop der jaren echter razendsnel afgenomen. In 1989-93 ging het nog om 70-100 kwartblokken (7800-11300 nesten), maar na 1994 liep het aantal kwartblokken terug van 62 naar 39 (aantal nesten van 7060 naar 4300).

Met behulp van dichtheidscijfers kan een indicatie worden gegeven van de landelijke populatie. In gunstige jaren (1989-93) schommelt de stand in Nederland tussen 120.000 en 135.000 paren, in ongunstige jaren (1994-99) tussen 105.000 en 120.000. In 2000 lag het aantal waarschijnlijk in de buurt van de 120.000.

Wat is een telgebied?

Huiszwaluwen worden geteld per 'locatie-kolonie': een door de teller omschreven en op kaart en formulier vastgelegd gebied met natuurlijke grenzen. Dat kan bijv. een stadswijk, dorp of polder met verspreide gebouwen zijn. Een meer gedetailleerde registratie (bijvoorbeeld per gebouw) is lastig en arbeidsintensief omdat Huiszwaluwen nogal verspreid

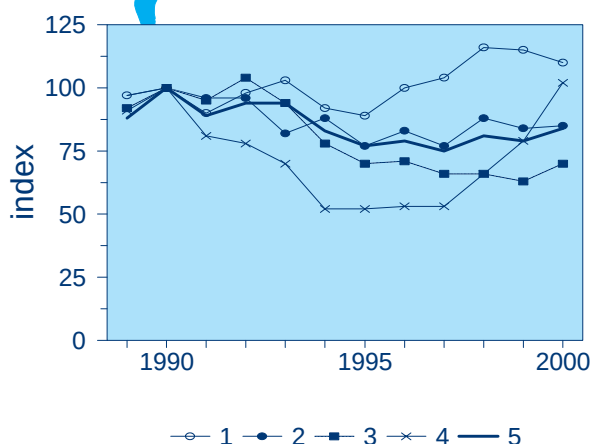
foto: H. Feenstra

voorkomen. Verplaatsingen leveren dan eindeloos puzzelen en papierwerk op (met kans op fouten).

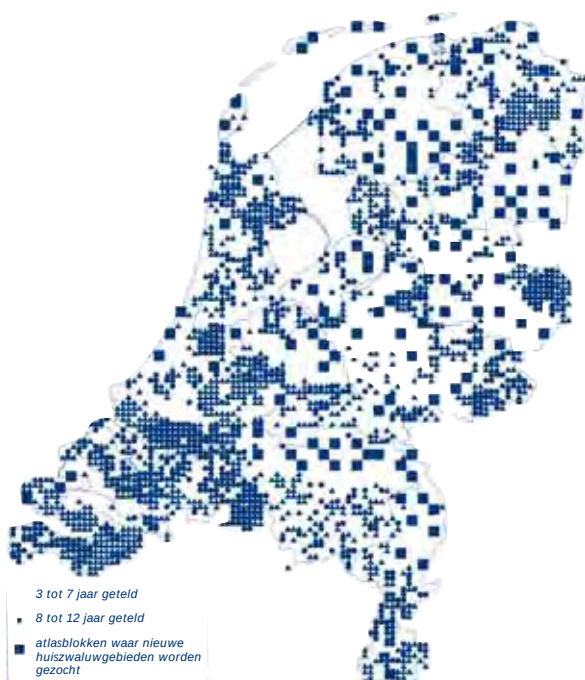
De grootte van locatie-kolonies (telgebieden) ligt meestal tussen enkele tientallen tot ruim 500 ha, gemiddeld zo'n 300 ha oftewel 3 km². Grotere telgebieden kunnen beter worden gesplitst terwijl zeer kleine telgebieden (losse gebouwen) eveneens onwenselijk zijn. Het is belangrijk dat gebiedsgrenzen niet worden gewijzigd. Zo moet bij dorpsuitbreiding het nieuwe deel worden beschouwd als een nieuw telgebied.

Meedoen met tellingen

Zoals aangegeven in de vorige Sovon-Nieuws gaan districtscoördinatoren (DC's) de coördinatie geleidelijk overnemen van Herman Leys. Met uw vragen, verzoeken om handleiding of formulieren, aanmelding voor telwerk en dergelijke kunt u terecht bij de betreffende DC (zie adressen elders in dit nummer) of op het Sovon-kantoor (Joost van Bruggen, Arend van Dijk). Lijkt het tellen van Huiszwaluwen u wat, schroom dan niet u aan te melden bij de DC. Vooraf aanmelden is nodig, want misschien zijn er in uw omgeving al andere tellers aan de gang. Ook beschikken DC's over een lijst met bij voorkeur te tellen gebieden. In de regio's waar onvoldoende tellingen beschikbaar zijn, wordt er namelijk naar gestreefd om 120 nieuwe telgebieden te vinden (figuur 2). Het tellen is niet moeilijk en - goed nieuws voor langslapers - kan het beste midden op de dag plaatsvinden. Kam het telgebied in juli-augustus minimaal éénmaal volledig op bewoonde nesten uit. Als er vaker geteld wordt, moet het hoogste aantal per gebouw worden aangehouden. Als de Huiszwaluw ontbreekt, is dit belangrijke informatie; doorgeven dus! Voor meer details wordt

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van de Huiszwaluw in verschillende regio's in 1989-2000. (1) Groningen, Friesland, Drenthe, NW-Overijssel, Flevoland, Utrecht, Noord-Holland; (2) IJsselstreek, Twente-Salland, Achterhoek, Veluwe; (3) Grote rivieren, Zuid-Holland, Zeeland, West-Brabant, Limburg; (4) Zuidelijk Noord-Brabant; (5) Nederland (alle gegevens gecombineerd).

Figuur 2. Ligging van de in 1989-2000 regelmatig geïnventariseerde kwartblokken (8-12 en 3-7 jaar geteld) en globale ligging van gebieden waar nieuwe tellingen het meest wenselijk zijn.

verwezen naar de handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels.

De telgegevens worden ingevuld op het formulier Kolonievogels (K). Nieuwe telgebieden worden aangemeld met het formulier Aanmelding Kolonie (AK) en krijgen vanuit Sovon een uniek nummer; de gebiedsgrenzen behoren op een kaart te worden vastgelegd. Ingevulde telformulieren en andere gegevens ontvangen we graag vóór 1 oktober. Die kunt u zonder postzegels opsturen naar

Sovon, Antwoordnummer 2505, 6573 ZX Beek-Ubbergen.

Huiszwaluwen tellen is binnenkort weer mogelijk. We kijken uit naar aanmeldingen van nieuwe tellers. Zal de Huiszwaluw in 2001 weer wat verder uit het dal kruipen? Veel plezier en succes met het tellen gewenst.

Herman Leys & Arend van Dijk

De gevolgen van Mond- en Klauwzeer

De meeste vogelaars zullen inmiddels een sik krijgen van alles wat met Mond- en Klauwzeer (MKZ) te maken heeft. Toch willen we de stand van zaken even kort schetsen. Veel waarneemers zullen zich namelijk afvragen hoe we de telgegevens van de verschillende monitoringprojecten gaan verwerken.

Wat vooraf ging

In de nawinter brak er MKZ uit in het Verenigd Koninkrijk en was het duimen dat het continent hiervan gevrijwaard zou blijven. Toen begin maart toch een geval in Frankrijk werd geconstateerd, gingen in Nederland direct preventieve maatregelen van kracht, zoals het afsluiten van gebieden met vee. Na het eerste Nederlandse MKZ-geval (21 maart) ging een groot deel van het land op slot. Het noorden bleef hiervan grotendeels vrijwaard, totdat de veeziekte op 11 april onverwachts in Friesland uitbrak. Op het moment dat dit overzicht wordt geschreven (9 mei) is een groot deel van de Veluwe nog afgesloten. Veel gebieden met vee zijn nog niet of slechts beperkt voor veldwerk toegankelijk.

Water- en wintervogelprojecten: bij het uitbreken van MKZ was de buit van de meeste watervogelprojecten al vrijwel binnen. Met name in het noorden van het land (o.a. Waddengebied) zijn in april een aantal tellingen niet doorgegaan. De schade is dus te overzien.

Broedvogel Monitoring Project: in agrarische gebieden en in de meeste natuurgebieden in Gelderland, Overijssel, Flevoland en Friesland is het dit voorjaar niet gelukt om BMP-inventarisaties uit te voeren. Dit najaar gaan we bekijken in hoeverre we nog indexcijfers kunnen berekenen. BMP'ers die gewoon hun rondjes hebben gelopen, sporen we aan

om alle gegevens in te sturen. Het broedvogelmeetnet langs de Zoete Rijkswateren bleef grotendeels buiten de gevarenzone; de meeste uiterwaarden waren vanaf eind april weer toegankelijk.

Landelijk Soortonderzoek Broedvogels: van sommige vroeg in het seizoen te inventariseren soorten zullen we het zonder een landelijk beeld moeten stellen. We streven er in elk geval naar om van zoveel mogelijk soorten toch een landelijke trend te krijgen. We suggereren door MKZ gestrande BMP'ers om dit seizoen extra energie te steken in de inventarisatie van laat in het seizoen actieve soorten, waaronder Kwartelkoning, Nachtzwaluw en moerasvogels. We dringen erop aan om goede telgegevens van vroeg in het seizoen telbare soorten vooral in te sturen!

Broedvogelmeetnet Waddengebied: door de MKZ-uitbraak bij Ee (Fr.) kwam het Waddenmeetnet even in gevaar, uitgerend in het jaar waarin een integrale telling van kustbroedvogels in het internationale Waddengebied was gepland. Op de eilanden konden we bijna op volle kracht doorstomen. Veel dijkvakken langs de Friese en Groningse Waddenkust bleven echter tot in mei dicht. Na overleg met o.a. Waterschappen gelukte het coördinator Ben Koks alsnog om veel kwelders voor veldwerk open te krijgen.

Deze impressie zal op het moment dat Sovon-Nieuws verschijnt weer ten dele achterhaald zijn.

Meer recente gegevens zijn te vinden op onze home-page en de web-site van LNV (www.minlnv.nl/mkz).

Rob Vogel